

**ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ BİBLİOQRAFİYASININ ŞƏXSİ
ELEKTRON BİBLİOQRAFİK RESURLARI****Sima İSMAYILOVA***Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının baş müəllimi, fəlsəfə doktoru***Namiyə NƏBİYEVƏ***Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının magistrı*

Məqalədə elektron resurslar haqqında danışılır. Eyni zamanda M.F.Axundov adına Milli Kitabxanasında və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Mərkəzi Elmi Kitabxanası ədəbiyyatşünaslıqla bağlı yaradılan elektron resurslardan danışılır. .

***Açar sözlər:** Ədəbiyyatşünaslıq, şəxsi elektron resurs, informasiya kommunikasiya texnologiyaları, M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Mərkəzi Elmi Kitabxanası.*

Elm, informasiya, təhsil, tərbiyə və mədəniyyət funksiyalarını yerinə yetirən kitabxanalar müxtəlif çap məhsullarını toplayıb mühafizə edən, cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institutdur. Cəmiyyət inkişaf etdikcə kitabxanaların da əhəməti missiyaları dəyişir, vəzifələri mürəkkəbləşir. Əgər əvvəllər kitabxanalar yalnız sənəd kütləsinin toplandığı yer kimi xarakterizə olunurdusa, indi onların funksiyaları daha da genişlənməmişdir. Bugün kitabxana yalnız kitab və kartoçka ilə işləmir eyni zamanda ən müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə internet informasiya resursları, elektron məlumat bazaları yaradır, onlayn rejimdə oxucularla əlaqə qurur.

Yeni komputer texnologiyalarının köməyi ilə ikinci dərəcəli bibliografik məhsulların, xidmətlərin yeni növləri elektron bibliografik ehtiyatlar yaradılır. Elektron bibliografik resurslar fond haqqında məlumatın elektron formada mühafizəsini, xidmət üçün xüsusi şəraitin və çoxsaylı kadrların olması zərurətinin aradan qaldırılmasını, məsafədən asılı olmayaraq istənilən yerdən oxucu sorğusuna uyğun informasiyanın operativ axtarışını, nəticənin oxucuya çatdırılmasını təmin edir. Elektron informasiya resursları bütünlükdə elektron məlumatlar, elektron proqramlar və.s bir resursda əlaqəli birliyədir. Elektron resurslar kitabxanalarda, nəşriyyatlarda, peşəkar elmi cəmiyyətlərdə, elmi-tədqiqat idarələrində və.s yaradılır.

Bu deyilənləri Azərbaycanda mövcud olan bir sıra kitabxanalara da aid etmək olar. Belə ki, respublikamızda müasir kitabxana informasiya kommunikasiya texnologiyalarının tətbiq edildiyi, internet şəbəkəsinə ilk qoşulan və elektron kitabxana layihəsini gerçəkləşdirən müəssisələrdən biri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanasıdır. İnfor-

masiya kommunikasiya texnologiyaları üzrə regionda aparıcı və qabaqcıl kitabxanalardan biri kimi tanınan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanası 2003-cü ilin oktyabr ayında etibarən www.csl.az.com saytı vasitəsi ilə Azərbaycan oxucularına elektron kitabxana xidməti göstərir. Son illərdə AMEA-nın MEK-ı modernləşdirmə, elektronlaşdırma sahəsində mühüm addımlar atmış və bu işi intensiv həyata keçirməkdə davam edir. Yeni texnologiyalardan istifadə etməklə elektron bibliografik resurslar bazasını genişləndirir və kitabxana informasiya xidmətini operativ şəkildə həyata keçirir. Bu işlərlə kitabxananın 2002-ci ildən fəaliyyətə başlayan Kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması şöbəsi məşğul olur. Şöbə kitabxana-informasiya sahəsində avtomatlaşdırılmış sistemlərin təbii, elektron kataloq, elektron kitabxana və məlumat bazaların yaradılması, internet vasitəsilə elektron informasiya xidmətinin təşkili işlərini həyata keçirir. Şöbə tərəfindən MEK-nın nəşr etdirdiyi şəxsi xarakterli göstəricilərin bibliografik təsviri kitabxananın internet saytında elektron resurslar bölməsində əks etdirilsə də, hələlik bu şəxsi bibliografik vəsaitlər onlayn rejimdə oxucuların xidmətinə verilməyib.

Bu sahədə Mirzə Fətəli Axundov adına Milli Kitabxananın fəaliyyəti xüsusilə əhəmiyyətlidir. 2006-cı ildən etibarən kitabxananın veb saytı oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Milli kitabxananın bibliografik fəaliyyəti respublika miqyasında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Kitabxana müxtəlif xarakterli bibliografik vəsaitlər tərtib edib nəşr etdirir. Eyni zamanda kitabxanada elektron resurslar da yaradılmış və elektron kitabxanaya daxil edilmişdir.

Müasir dövrdə elmin başqa sahələri ilə yanaşı ədəbiyyatşünaslığa və onun ayrı-ayrı sahələrinə dair bibliografik informasiya tələbatı yaranır. Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində oxucuların bibliografik informasiya təminatında ədəbi-bədii bibliografik vəsaitlər sistemi mühüm rol oynayır. Bunlar içərisində şəxsi bibliografik göstəricilər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında elektron şəxsi bibliografik göstəricilərin tərtibi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Son illərdə bu kitabxanada bir sıra mühüm elektron şəxsi vəsaitlər hazırlanmışdır ki, bunlar içərisində ədəbiyyatşünas alim, şair və yazıçılara həsr edilmiş vəsaitlər üstünlük təşkil edir. Şəxsi göstəricilər skaner edilməklə kitabxananın elektron saytına daxil edilir. Milli kitabxananın ədəbi-bədii elektron resurslarından istifadə etmək üçün onun veb saytına (www.anl.az) daxil olub menyu sətirində kitabxanamızın nəşrləri bölməsini açmaq lazımdır. Açılan səhifədə ardıcılıqla son dörd ilin tarixi qeyd olunub. Səhifədə həmçinin növbəti ildə nəşr olunaacaq vəsaitlərin də siyahısı təqdim olunmuşdur. Bu səhifədə arxiv bölməsi də yaradılıb. Belə ki, əgər axtarılan elektron nəşr son dörd il əhatə etmirsə arxiv bölməsinə daxil olmaq lazımdır. Arxiv bölməsində əvvəlki illər üzrə

materialları əhatə olunmuşdur. Bölmədə bibliografik təsviri verilən hər bir vəsait əlifba prinsipiə əsasən ardıcılıqla əhatə olunmuşdur.

Milli kitabxanada Mir Cəlal Paşayevə həsr edilmiş ədəbi-bədii şəxsi göstərici elektron kitabxanada kitabxanamızın nəşrləri bölməsində 2006-cı ilin materialı kimi təqdim olunmuşdur. M.C.Paşayev-Bibliografiya adlı vəsaitin tərtibçisi N.Nağıyevdir. Vəsait ənənəvi formada 2006-cı ildə Bakı şəhərində nəşr olunub və 206 səhifə həcmindədir. Bu şəxsi göstərici ənənəvi formada olan vəsaitin skanerləşdirilməsi əsasında elektron variantına salınıb. Yəni ənənəvi çap variantı ilə eynilik təşkil edir. Vəsaitin əvvəlində verilən Tərtibçi müəllifdən adlı başlıqda qeyd olunub ki, bu göstərici Azərbaycan nəsrinin görkəmli nümayəndəsi, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi, yazıçı-alim Mir Cəlal Paşayevin həyat və yaradıcılığının 1926-cı ildən 2005-ci il avqust ayına qədər olan bir dövrünü əhatə edir. Əvvəlki yəni 1968 və 1998-ci illərdə M.C.Paşayevə həsr edilmiş göstəricilərdəki buraxılan səhvlər bu vəsaitdə düzəldilmiş və ədəbin kitabları, dövrü mətbuatda, darsliklərdə, məcmuələrdə çap olunmuş əsərləri, uşaqlar üçün işlədiyi kitablar, elmi tənqidi və publisistik məqalələri, tərcümələri, redaktə etdiyi kitablar, rəhbərlik etdiyi dissertasiyalar, rus və başqa dillərdə çap olunmuş əsərləri habelə ədəbin həyat və yaradıcılığını əks etdirən bütün nəşrlər xronoloji qaydada əhatə olunub. Göstəricidə materiallar altı bölmədə qruplaşdırılmış və sonda istifadəni asanlaşdırmaq üçün köməkçi aparatla təmin edilmişdir.

Milli Kitabxananın digər bir ədəbi-bədii şəxsi elektron vəsaiti "Teyyub Qurban"-Bibliografiya adlı vəsaitdir. Bu göstərici 2009-cu ildə nəşr olunub. Vəsaitin tərtibçisi M.Vəliyevdir. 170 səhifə həcmində olan bu bibliografik vəsaitin əvvəlində verilmiş "Tərtibçidən" adlı başlıqda qeyd olunub ki, göstərici M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın "Diyarşünaslıq elmi bibliografiya" şöbəsi tərəfindən tərtib olunub. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, tədqiqatçı, şair və ictimai xadim Teyyub Qurbanın anadan olmasının 125 illiyinə həsr olunmuş vəsaitdə Teyyub Qurbanın həyat və yaradıcılığının 1950-ci ildən 2009-cu ilə qədər olan bir dövrü əhatə edilmişdir. Bibliografik göstəricidə materiallar 3 hissədə qruplaşdırılmış sonda isə 5 köməkçi aparat verilmişdir.

M.F.Axundov adına Milli Kitabxana 2010-cu ildə "Sabit Rəhman"-Bibliografiya adlı vəsaiti nəşr etdirmişdir. Diyarşünaslıq elmi bibliografiya şöbəsinin tərtib etdiyi bu göstərici Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, Əməkdar incəsənət xadimi, tanınmış yazıçı-dramaturq Sabit Kərim oğlu Mahmudov (Sabit Rəhman) haqqında tərtib edilmiş ilk vəsaitdir. Bibliografik göstəricidə ədəbin həyat və yaradıcılığının 1926-cı ildən 2010-cu ilə qədər olan bir dövrü əhatə olunmuşdur. Beş hissədə ibarət olan bu göstəricidə ədəbiyyat xronologiya üzrə, daxilə isə əlifba sırası ilə

qruplaşdırılmışdır. Biblioqrafik vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə sonda müvafiq köməkçi aparat verilmişdir.

2011-ci ilin Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Aşıqlar Birliyi tərəfindən "Aşıq Ələsgər ili" elan edilməsi ilə əlaqədar M.F.Axundov adına Milli Kitabxana tərəfindən "Aşıq Ələsgər -190" biblioqrafik göstəricisi tərtib edilib. Bu Azərbaycan aşıq sənətinin görkəmli nümayəndəsi Aşıq Ələsgər haqqında tərtib edilmiş ilk vəsaitdir. 2011-ci ildə Bakı şəhərində nəşr olunan bu göstəricinin tərtibçiləri S.Əsədova və G.Misirovadır. Biblioqrafiyada aşıq sənətinin ən uca zirvəsində dayanan Aşıq Ələsgərin həyat və yaradıcılığı haqqında olan materiallar öz əksini tapmışdır. Ədəbiyyat 1927-ci ildən 2011-ci ilə qədər olan bir dövrü əhatə edir. Göstərici üç hissədən ibarətdir. Vəsaitdə ədəbiyyat xronologiya üzrə, daxilə isə əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır. Biblioqrafik vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsəd ilə sonda "Aşıq Ələsgərin əsərlərinin əlifba göstəricisi" və "Aşıq Ələsgər haqqında yazmış müəlliflərin əlifba göstəricisindən ibarət köməkçi aparat verilmişdir.

2012-ci ildə milli dramaturgiyamızın banisi, görkəmli maarifpərvər xadim Mirzə Fətəli Axundzadənin anadan olmasının 200 illiyi tamam olmuşdur. Bu münasibətlə respublika prezidenti İlham Əliyev 2010-cu il 13 aprel tarixində böyük ədib M.F.Axundzadənin 200 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır.

M.F.Axundzadə adına Milli kitabxana tərəfindən tərtib olunmuş "Mirzə Fətəli Axundzadə-200" tövsiyə ədəbiyyat göstəricisi də məhz ədibin yubileyinə həsr edilmişdir. Biblioqrafik vəsait 2012-ci ildə Milli Kitabxana tərəfindən tərtib edilib nəşr olunmuşdur və 360 səhifə həcmindədir. Biblioqrafik göstəricinin ixtisas redaktoru və buraxılışa məsul Milli Kitabxananın direktoru, tarix üzrə fəlsəfə doktoru K.Tahirov, redaktoru isə G.Səfərləyevadır. Bu biblioqrafik vəsaitə qədər M.F.Axundzadəyə həsr olunmuş 3 göstərici tərtib olunmuşdur. Daha da təkmilləşdirilmiş bu vəsaitdə isə kitablar, dövrü mətbuat materialları ilə bərabər Axundzadə haqqında yazılmış dissertasiya və avtoreferatlar, xarici dillərdə çap olunan əsərlər də öz əksini tapmışdır. Vəsaitdə mütəfəkkirin həyatı, yaradıcılığı və ictimai fəaliyyətinin əsas tarixləri, əsərlərindən seçmələr, görkəmli şəxsiyyətlərin onun yaradıcılığı və fəaliyyəti haqqında söylədiyi fikirlər öz əksini tapmışdır. Biblioqrafik göstərici Azərbaycan və rus dillərində tərtib edilmişdir. Bu tövsiyə ədəbiyyat göstəricisində materiallar müvafiq bölmələrdə xronologiya üzrə, daxilə isə əlifba sırası ilə qruplaşdırılmış və sonda vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə köməkçi aparatla təmin edilmişdir.

2012-ci ildə Milli Kitabxana Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birlikdə yubiley münasibəti ilə "Mirzə Ələkbər Sabir-150" biblioqrafik göstəricisini nəşr etdirmişdir. Biblioqrafik vəsaitin

tərtibçiləri M.Həsənova və G.Misirovadır. 384 səhifə həcmində olan bu biblioqrafika Bakı şəhərində çapdan çıxmışdır. Vəsait sairin 1903-cü ildən 2012-ci ilədək nəşr olunan əsərlərini, həmçinin həyat və fəaliyyəti haqqında yazılan materialları əhatə edir. Biblioqrafik vəsaitdə həm Azərbaycan, həm də xarici dillərdə nəşr olunan materiallar xronoloji ardıcılıqla verilmiş daxilə isə əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır. Sonda vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə M.Ə.Sabirin əsərlərinin əlifba göstəricisi və M.Ə.Sabir haqqında yazmış müəlliflərin əlifba göstəricisi adlı köməkçi aparat verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası prezidenti İlham Əliyev 2011-ci il 23 dekabr tarixində dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin 870 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır. Nizami yaradıcılığı başqə bədii fikrinin nadir hadisəsi olmaqla xalqımızın mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Məhz bunu nəzərə alaraq Milli Kitabxana "Nizami Gəncəvi"-Biblioqrafiya adlı şəxsi göstəricini nəşrə hazırlamışdır. Vəsaitin tərtibçiləri M.İbrahimova və G.Misirovadır. Bu göstərici 2012-ci ildə Bakı şəhərində nəşr edilmişdir və 632 səhifə həcmindədir. N.Gəncəviyə həsr olunan bu fundamental elmi-köməkçi biblioqrafik göstərici şairin həyat və yaradıcılığının 1828-ci ildən 2012-ci ilədək olan dövrünü əhatə edir. Göstəricidə N.Gəncəvinin həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri, aforizmləri, görkəmli şəxsiyyətlərin Nizami haqqında olan fikirləri, şairin kitabları və dövrü mətbuatda çap olunmuş əsərləri, haqqında yazılmış kitablar, monoqrafiyalar, avtoreferatlar və dissertasiyalar, dövrü mətbuatda çap olunmuş məqalələr və s. toplanmışdır. Vəsait 3 dillidir burada həm Azərbaycan həm də rus və ingilis dillərində olan ədəbiyyat öz əksini tapmışdır. Vəsaitin sonunda ondan istifadəni asanlaşdırmaq məqsədi ilə köməkçi aparat tərtib olunmuşdur.

Lakin qeyd etmək lazımdır ki, dünya təcrübəsində yeni inkişaf etmiş ölkələrin qabaqcıl kitabxanalarında elektron şəxsi göstəricilərin tərtibi metodikasi tamamilə fərqlidir. Buna misal olaraq Rusiya Dövlət Kitabxanası tərəfindən 2005-ci ildə tərtib edilmiş Dostayevski adlı şəxsi vəsaiti göstərmək olar. Vəsaitdə 1846-2001-ci illəri əhatə edən materiallar öz əksini tapmışdır. Bu vəsaitdə Dostayevski haqqında olan bütün materiallar 25 saytda yerləşdirilib və həmin saytlara istinad verilib. Göstəricidəki materiallar 2001-ci il dövlət standartına əsasən təsvir edilmişdir.

Başqa ölkələrdə tərtib edilən elektron şəxsi göstəricilərin mühüm fərqi ondan ibarətdir ki, elektron versiyaya elektron vəsait tərtib edilib sayta daxil edildikdən sonra da mühüm yenilikləri, yəni haqqında bəhs edilən şəxsin yaradıcılığında reallaşan yenilikləri əlavə etmək olar.

Müasir dövrdə hər bir oxucu elektron resurslardan internet şəbəkəsinə qoşulmaqla heç bir zaman və məkan məhdudiyyəti olmadan istifadə edə bilər. Hələlik Azərbaycanda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin kitabxanalarındakı

təcrübə şəxsi elektron resursun yaradılmasında tətbiq olunmur. Lakin müvafiq texnoloji avadanlıqların və bu sahə üzrə ixtisaslı mütəxəssislərin fəaliyyəti ilə bu müasir bibliografik fəaliyyət növü də respublikamızda təkmilləşə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan elminin milli inkişaf strategiyasının elektron informasiya təminatının perspektivləri. AMEA MEK. Elmi əsərlər. – B.: 2009, №10. – 66s
2. İsmayılova S. Ədəbiyyatşünaslıq sahəsində mütəxəssislərin bibliografik informasiya təminatının müasir vəziyyəti // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri və təcrübə jurnalı. – 2005. – №1. – S.110-115
3. Kazımova R. Elektron informasiya resurslarının yaradılmasının bəzi məsələləri. AMEA MEK. Elmi əsərlər. – B.: 2008, №8. – S. 98-106
4. Rüstəmov Ə, Mustafayeva N. Avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemləri və şəbəkələri. – B.: İqtisad universiteti nəşriyyəti. – 2007. – 236 s
5. www.anl.az
6. www.csl.az
7. www.rsl.ru

ПЕРСОНАЛЬНЫЕ ЭЛЕКТРОННЫЕ БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ БИБЛИОГРАФИИ ЛИТЕРАТУРЫ С. ИСМАИЛОВА Н.НАБИЕВА

Резюме

В этой статье была дана краткая информация об электронных ресурсах. Также статья посвящена персональному электронному ресурсу о литературоведении созданные в библиотеке имени М.Ф.Ахундова и в Центральной Научной Библиотеке НАНА.

Ключевые слова: Литературоведение, персональный электронный ресурс, информационные и коммуникационные технологии, Национальной Библиотеки им. М.Ф.Ахундова, Центральная Научная Библиотека Академия Наук Азербайджана.

PERSONAL ELECTRONIC BIBLIOGRAPHIC RESOURCES OF THE BIBLIOGRAPHY OF LITERARY SCIENCE

S.SMAYILOVA

N.NABIYEVA

Summary

In this article was given short information about the electronic resources. At the same time the article deals with the personal electronic resources created by the National Library named after M.F.Akhundov and the Central Scientific library of Azerbaijan National Academy of Sciences.

Keywords: Literary criticism, personal electronic resource, information and communication technologies, National Library named after M.F.Akhundov, Central Scientific library of Azerbaijan National Academy of Sciences.